

RMI

REVISTA
MONUMENTELOR
ISTORICE

1/2017

POST '90

6	Editorial Ștefan Bâlici
---	-----------------------------------

1

8	Dosar tematic	10	Despre formarea actualului și viitorului „arhitect-restaurator” – varianta „Ion Mincu”, București. Hanna Derer
		16	Re/Înființarea DM(AS)I. Un gest prematur în istoria protecției monumentelor istorice Peter Derer
		22	Studiile istorice din perspectivă bucureșteană Irina Popescu-Criveanu
		34	Un patrimoniu necunoscut: studiile istorico–arhitecturale ale arhitecturii urbane Nicolae Lascu
		40	Un public pentru Françoise Choay Kázmér Kovács
		44	Patrimoniul cultural, politica identității și cunoașterea științifică Gheorghe Alexandru Niculescu

2

56	Studii și cercetări	58	A construi sau a nu construi în Piața Revoluției din București? – o dilemă din perspectivă istorică Adrian Crăciunescu
		68	Câmpul istoric Mărăști Raluca Iosipescu
		76	Construcții școlare în ultimul sfert al sec. al XIX-lea în satele săsești din Țara Bârsei Adriana Stroe, Aurelian Stroe
		82	Biserica lui Bucur Ciobanul. Dincolo de legende Sergiu Iosipescu, Raluca Iosipescu

3

90	Dosar de restaurare	92	Restaurarea și revitalizarea Castelului Bánffy din Bonțida, jud. Cluj Csilla Hegedüs, Zsuzsanna Eke, Dorottya Makay
		104	Conacul P. P. Carp din Țibănești, jud. Iași Batem fierul la Conac! 2005–2017 Note pe marginea unei strategii în favoarea patrimoniului construit Șerban Sturdza, Alexandra Mihailciuc
		118	Restaurarea Arcului de Triumf din București Aurora Târșoagă
		128	Reabilitarea și promovarea identității culturale a Pieței Cetății și a Turnului Ștefan din Baia Mare Ildiko Mitru

4

136	Portret		Arhitect Rodica Mănciulescu
		138	100 de ani de la naștere Cristina Mănciulescu, Ștefan Mănciulescu
		148	Proiecte de restaurare Anca Filip

5

160	Eseu fotografic		Ștergeri incomplete Andrei Mărgulescu
-----	------------------------	--	---

6

172	Recenzii	174	Alexandra Mihailciuc „În jurul focului. Arhitectură, tradiție și inovație în sisteme de încălzire și gătit” Corina Mihăescu
		178	Roberta Grignolo „Diritto e salvaguardia dell'architettura del XX secolo Law and Conservation of the 20 th Century Architecture” Oana Țiganea
		182	Alexandru Mexi „Grădinile Castelului Peleş. Mitologie dinastică și peisaj cultural” Ioana Tudora
		184	Jan Hülsemann „Casa țărănească săsească din Transilvania. Ghid pentru restaurarea caselor vechi” Iozeфина Postăvaru

Un patrimoniu necunoscut: studiile istorico-architecturale ale arhitecturii urbane

↳ **Nicolae Lascu** Universitatea de Arhitectură
și Urbanism „Ion Mincu”, București
nicolaelascu1@gmail.com

Cuvinte cheie studiu istoric
monument istoric
patrimoniu construit
zonă construită protejată
specialiști și experți ai
Ministerului Culturii

Rezumat Categoriile variate și numeroase clădiri și zone protejate, prevăzute de legislația în vigoare, au condus la sporirea considerabilă a studiilor istorice necesare unor acțiuni diverse – de la clasarea pe lista monumentelor istorice până la intervențiile asupra acestora sau asupra unor clădiri neclasate, aparținând zonei de protecție a monumentului sau a zonelor construite protejate. Această din urmă categorie, cea mai numeroasă, singura nereglementată de Ministerul Culturii, presupune, totuși, o succesiune de elemente analizate, conținând în mod obligatoriu, în partea finală, formularea unor „restricții și permisivități” ale intervenției. Numărul relativ redus de specialiști și experți atestați de minister exclusiv pentru elaborarea studiilor istorice, prezența lor neuniformă pe teritoriul țării nu sunt aspecte care să garanteze calitatea ridicată a acestor studii. Dincolo de rolul lor pragmatic, operațional, studiile istorice analizate contribuie și la lărgirea sferei istoriei arhitecturii noastre urbane. Ele pot fi considerate parte complementară a patrimoniului construit. Dificultățile întâmpinate în cunoașterea lor, datorită numărului imens și a nepublicării celor mai valoroase, fac din studiile istorice un patrimoniu necunoscut.

Cercetarea istorică și studiul aferent, de fundamentare a oricărei intervenții asupra unui monument, nu este, fără îndoială, o noutate, ci un fapt cât se poate de firesc. Această fază, premergătoare proiectului de restaurare, a fost mereu prezentă în mai vechile structuri ale Direcției Monumentelor Istorice și, apoi, după desființarea acesteia, în 1977, a fost necesară prin tema de proiectare întocmită în cazul fiecărui monument asupra căruia se realizează o intervenție.

Schimbările produse după 1990 și în domeniul protecției monumentelor au condus la constituirea studiului istoric într-o adevărată „instituție”. Meritul incontestabil al acestor schimbări l-a avut nou înființata, în februarie 1990, Comisie Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (CNMASI), cu structurile sale teritoriale care, în scurt timp, a trasat liniile directoare în această direcție, în consens cu orientările europene și mondiale. Noua listă a monumentelor istorice elaborată în anii 1991-1992 a fost mult mărită, cuprinzând foarte multe clădiri, ansambluri și situri din toate perioadele istorice, de la antichitate până în secolul al XX-lea. Lista oficială, actualizată în 2015, de exemplu, cuprindea un număr de 30.154 poziții, inclusiv cele arheologice. Au fost clasate toate categoriile de clădiri, de la cele rezidențiale, la edificiile publice de toate tipurile, la clădiri și ansambluri industriale, parcuri și grădini istorice etc. În paralel CNMASI a întocmit, în 1992, și a înaintat parlamentului, spre votare, proiectul „Legii monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice”¹. Acest proiect de lege (devenit act oficial abia în anul 2001, prin foarte cunoscuta *Lege 422*), introducea principiul protecției la nivelul unor teritorii (rurale, urbane sau în afara localităților) extinse, prin ansamblurile de arhitectură și prin rezervațiile de arhitectură. Totodată, era formulată ideea zonei de protecție a monumentului, ca măsură de protejare a existenței acestuia prin intermediul cadrului construit sau natural în care se află. De asemenea, la începutul anilor 1990 se întocmeau deja, în mai multe județe, și se aprobau de Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (DMASI), primele studii de delimitare a zonelor istorice și a rezervațiilor de arhitectură. În perioada următoare a început întocmirea „primei generații” a Planurilor Urbanistice Generale (PUG) ale localităților urbane și rurale, în care erau delimitate, spre protecție, în primul rând, centrele istorice și, apoi, la mijlocul anilor 2000, a fost elaborată metodologia de delimitare a zonelor construite protejate, fundament al Planurilor Urbanistice Zonale (PUZ) ale respectivelor zone.

Această sumară enumerare a pașilor importanți făcuți în direcția protecției patrimoniului construit nu a avut alt rol decât de a pune în evidență creșterea complexității acțiunilor de protecție și de a semnala sporirea considerabilă a imobilelor asupra cărora era orientată atenția specialiștilor, dar și, teoretic cel puțin, a autorităților locale. Se poate aprecia, pe bună dreptate, că această poziție a reprezentat o schimbare esențială de optică în raport cu realitatea construită. Orașul, în general, dar și clădirile ultimelor două secole au intrat în atenția specialiștilor, considerate prin prisma istoriilor diferite care au generat structuri urbane moderne (vezi, de exemplu, diferențele dintre cultura și tradiția din Vechiul Regat și din Transilvania și Banat). A fost, de fapt, o „oficializare” a aprecierii valorilor arhitecturii urbane. Problemele legate de protecția arhitecturii urbane și a contextului său au devenit una dintre cele mai importante preocupări ale CNMASI și, apoi, a CNMI.

Atât lista monumentelor istorice, cât și, mai ales, instituirea ansamblurilor și a rezervațiilor, precum și a zonelor de protecție ale monumentelor, au pus astfel accentul, din punctul de vedere legal (al cadrului juridic) asupra arhitecturii urbane a ultimelor două secole, asupra căreia, fără a ignora valoarea cu totul deosebită a arhitecturii din mediul rural, vom insista în rândurile ce urmează. Este vorba de o arhitectură prea puțin apreciată și cercetată și, de fapt, aproape complet ignorată în deceniile anterioare. Motivele sunt dintre cele mai diverse: de la cele politice până la concepțiile profesionale ale generațiilor active care considerau, în marea lor majoritate, că orașele sau părțile de oraș dezvoltate în această perioadă nu merită atenție. Unul dintre exemplele cele mai edificatoare este, cu siguranță, ca reflex al atitudinii tipice a mișcării moderne, respingerea valorii arhitecturii eclectice esențială, însă, pentru orașele noastre, prin ponderea considerabilă a clădirilor de toate tipurile, a cartierelor întregi care au conferit caracter și personalitate multora dintre localitățile urbane. Asta nu înseamnă totuși că, în sfera (restrânsă) a specialiștilor, nu ar fi existat, înainte de 1990, preocuparea, interesul și recunoașterea valorilor arhitecturale ale arhitecturii acestor perioade. Puținele restaurări și puneri în valoare a unor clădiri „exemplare”, excepționale, care ieșeau din seria obișnuită, sau semnalarea calităților acestei arhitecturi într-un număr redus de lucrări de specialitate (vezi, de exemplu, studiile de referință ale Eugeniei Greceanu) pot fi elocvente în acest sens. Dar acum nu mai era vorba

de clădiri (monumente) izolate, desprinse din contextul lor (urban), ci de suprafețe întinse ale teritoriului urban, având construcții cu valori deseori foarte diferite, reprezentând, însă, o valoare considerabilă de ansamblu.

În acest context larg spre care a fost orientată acțiunea CNMASI continuată de CNMI, trebuie privită declanșarea amplitudinii și importanței date *studiilor istorico-arhitecturale*, pentru a folosi sintagma consacrată în actele legislative de specialitate, care sunt concretizarea cercetărilor științifice preliminare. Ele sunt necesare indiferent de situarea în timp (antichitatea sau secolul XX) sau loc (mediul urban, rural, sau elemente izolate în mediul natural – ansambluri de conace, de exemplu) a clădirii sau a ansamblului care urmează a fi protejat. Cu toate acestea, tocmai extinderea acordată protecției la nivelul teritoriilor urbane face ca interesul acestor studii istorice să devină cu totul deosebit.

În general studiile istorico-arhitecturale pot fi grupate în câteva tipuri, în funcție de scopul pentru care trebuie elaborate. În succesiunea lor acestea sunt: studii necesare clasării pe lista monumentelor istorice; clasării de urgență; evidenței și inventarierii; studii premergătoare intervenției asupra monumentului sau asupra imobilelor aflate în zona de protecție a acestuia sau în interiorul zonelor construite protejate; declasarea.

Studiile necesare clasării, inventarierii și evidenței, precum și cele destinate foarte argumentat declasării se fac după proceduri bine precizate de Ministerul Culturii, prin *Normele metodologice de clasare și evidență a monumentelor istorice*, act normativ revăzut periodic de minister. Este bine cunoscut faptul că evidența monumentelor revine Institutului Național al Patrimoniului și direcțiilor județene de cultură. Metodologia întocmirii dosarului de clasare, care include în mod obligatoriu studiul istorico-arhitectural, se face după același act normativ. În conținutul său, acest tip de studiu trebuie să se refere la 4 criterii: a) al vechimii; b) al valorii arhitecturale, artistice și urbanistice; c) al frecvenței, rarității și unicității; d) al valorii memorial-simbolice, fiecare dintre criterii primind un anumit punctaj care determină, în final, clasarea în grupa valorică A sau B sau, uneori, respingerea clasării. Declasarea se declanșează urmând aceeași procedură ca cea prevăzută pentru clasare, dar ea se efectuează, conform prevederilor legale, numai în trei situații: descărcarea de sarcină arheologică, în cazul siturilor arheologice (în urma avizului Comisiei Naționale de Arheologie), dispariția monumentului istoric sau constatarea pierderii calității de monument istoric. Este important de subliniat aceste restricții căci, în realitate, declasarea unor clădiri care nu se înscriu în cele trei categorii de mai sus, se declanșează, de foarte multe ori, la solicitarea și în interesul proprietarului, în cazul unor clădiri existente (deseori în bună stare fizică) din dorința de a obține profit printr-o nouă clădire (construită pe locul celei vechi), cu suprafețe mult sporite.

Tipul de studiu cel mai larg răspândit este cel care privește fundamentarea intervențiilor pe un monument sau pe o clădire neclasată, aflată în zona de protecție a acestuia, în interiorul centrului istoric sau a oricărei zone construite protejate. Fără a cunoaște existența vreunei metodologii a ministerului privitoare la întocmirea studiului istoric, se poate avea în vedere parcurgerea necesară a câtorva pași ai cercetării, care se referă, în principiu, la: contextul istoric urbanistic în care se înscrie imobilul, aspect dintre cele mai importante, fiind vorba de înscrierea în mediul construit urban; informații privind autorul (arhitectul, constructorul etc.), opera sa și înscrierea clădirii în cauză în opera autorului; referințe privind proprietarul, familia, poziția socială a acestuia și reflexul acesteia în arhitectura imobilului; analiza clădirii/clădirilor – situația originală, transformările (eventuale), funcționalitatea, spațialitatea, decorațiile și expresia arhitecturală; înscrierea în evoluția arhitecturii locale/naționale; starea de degradare constatată (în afară de cea structurală); relevarea materialelor și sistemelor constructive. Este de la sine înțeles că această analiză aprofundată trebuie însoțită de planuri urbanistice, planuri, secțiuni și fațade ale clădirii, fotografii etc. Toate acestea pot fi regăsite, mai extinse sau mai restrânse, într-un studiu istoric de calitate.

În fine, această categorie de studii istorico-arhitecturale trebuie încheiată cu o concluzie, exprimată sub forma „restricțiilor și permisivităților” intervențiilor pentru care a fost solicitat studiul, reprezentate și grafic în modalități clare și sugestive. Este, de fapt, scopul final al acestei categorii de studii istorice, care este stabilirea calității, a valorii imobilului, definirea substanței culturale a clădirii respective și, în consecință, formularea unor recomandări, a căror prezență este obligatorie, în privința intervențiilor asupra clădirii, fie că este vorba de restaurare, de lucrări de întreținere care pot afecta clădirea sau de extinderi ale acesteia.

Trebuie remarcat faptul că acest ultim tip de studiu istorico-arhitectural este singurul, până la urmă, care nu este reglementat în nici un fel de ministerul culturii. Este de departe categoria cea mai numeroasă care, la rândul ei, presupune anumite nuanțe în abordare și dezvoltare, fiind vorba de cele două categorii de monumente (grupa A și grupa B), de imobile care fac parte din zone de protecție instituită în jurul unui monument sau de imobile incluse într-o zonă construită protejată.

În oricare din categoriile de mai sus, este vorba, prin urmare, de o cercetare complexă, deseori extrem de laborioasă, care presupune, în afară de cercetarea la fața locului a imobilului respectiv, un studiu de bibliotecă, de arhivă, numeroase ilustrări grafice variate etc. De multe ori, releveul, absolut necesar, nu există și nu poate fi realizat, fapt care conduce la inevitabile aproximări ale concluziilor, respectiv ale desprinderii elementelor esențiale ale clădirii. Fără îndoială că, în multe privințe, aceste studii pot – sau ar trebui – să se interfereze și să fie corelate cu studiile istorice de fundamentare a documentațiilor de urbanism, fie că este vorba de planurile de amenajare a teritoriului, de planurile urbanistice generale sau de cele zonale, cu accente particular pentru planurile urbanistice zonale ale zonelor construite protejate.

Studiile istorico-arhitecturale trebuie întocmite, se subliniază în documentele Ministerului Culturii, numai de specialiști sau experți atestați de minister², căci doar aceștia, se deduce din această precizare, au competențele necesare și, prin urmare, pot elabora studii de calitate. Persoanele atestate de minister au diferite formații de bază (universitare): arhitecți, istorici, istorici ai artei, ingineri (uneori), arheologi etc. Această varietate apreciabilă a formației de bază poate duce, inevitabil, la perspective diferite asupra aceluiași obiect de arhitectură cercetat, acordând o atenție mai mare problemelor corespunzând pregătirii anterioare a autorului, dar, în același timp, putând ignora altele, deseori esențiale pentru înțelegerea clădirii. Este, totuși, până la urmă, un lucru apreciabil, căci este evident că perspective diferite pot conferi o bogăție mai mare de cunoaștere, cu singura remarcă, necesară, că un studiu istoric este întocmit de obicei de o singură persoană atestată de minister. Oricare ar fi însă modul de dezvoltare a studiului respectiv, partea finală („restricțiile și permisivitățile”) este obligatorie pentru simplul fapt că studiul este solicitat tocmai pentru a da direcțiile corecte de elaborare a intervenției, fie ea de mică amploare, fie restaurare integrală, fie extinderea clădirii monument sau trebuie să stabilească modul de intervenție într-o zonă de protecție a monumentului sau în interiorul unei zone construite protejate. Dar prin procedura de atestare este precis indicată – și limitată – competența experților și specialiștilor care pot întocmi astfel de studii. Din cele 7 specializări și 11 domenii pentru care este conferită atestarea, doar persoanele atestate pentru specializarea *A - elaborarea de studii, cercetări și inventarierea monumentelor istorice*, domeniul *3 - studii, cercetări ...* au, în principiu, dreptul de a elabora studiile istorico-arhitecturale. În realitate, de cele mai multe ori, verificarea minimă a autorului studiului istorico-arhitectural nu se face, așa încât un astfel de studiu este (sau poate fi) întocmit și de persoane – foarte onorabile în specialitatea lor – care însă nu sunt atestate pentru astfel de studii și, prin urmare, se poate considera că nu au nici competențele necesare. Din consultarea listelor actualizate ale experților și specialiștilor, rezultă că, în prezent, au această atestare un număr de 48 experți și 75 specialiști. Cea mai mare parte sunt arhitecți, dar sunt prezenți și istorici, istorici de artă, arheologi, urbaniști, tehnician-arhitect (?), ingineri și un chimist.

Trebuie amintit însă și faptul că studiile au mai fost întocmite și de persoane atestate de Ministerul Culturii pentru ale domeniului sau chiar de elaboratorii proiectelor de restaurare. Oricare ar fi situația, colaborarea întocmitorului studiului istoric cu proiectantul restaurării/intervenției este cât se poate de necesară.

În fine, un ultim aspect care privește întocmitorii atestați ca atare pentru elaborarea studiilor istorico-arhitecturale este cel al repartiției acestora în teritoriu (în județe sau în grupurile de județe aflate în responsabilitatea Comisiilor zonale ale CNMI). Marea lor majoritate sunt din București; ceilalți sunt în diferite orașe ale țării, în număr mai mare sau mai mic: Cluj, Sibiu, Timișoara, Arad, Ploiești, Bistrița, Sf. Gheorghe, Alba Iulia, Hunedoara, Oradea, Baia Mare, Târgoviște, Turnu Severin, Tg. Mureș, Iași, Vaslui, existând o persoană (Ștefan Mănciulescu) având domiciliul în Franța. Există, prin urmare, un decalaj suficient de accentuat a repartizării acestora, cu multe județe (mai mult de jumătate din județele țării) sau teritorii întregi (Dobrogea, de exemplu) în care nu apare nici un specialist sau expert atestat în această direcție. De aici decurge o ipoteză (și, deseori, reală) diferență de calitate a studiilor respective, în absența

unor persoane competente direct legate de localitate, de județ, care să le permită accesul la toate sursele de informare necesare și, înainte de toate, la cunoașterea nemijlocită a clădirii (și a contextului) pentru care este întocmit studiul. Oricare ar fi însă calitatea celui care întocmește un astfel de studiu istorico-arhitectural, este subînțeleasă probitatea sa științifică, iar problemele de etică profesională sunt considerate dincolo de orice discuție (semnături de complezență, de exemplu, sau concesiile posibile făcute proprietarului atunci când este vorba de declasare), după cum nu pot fi luate în discuție situațiile în care studiul istorico-arhitectural este întocmit formal, odată sau chiar după elaborarea proiectului de intervenție asupra imobilului, ca fiind doar un document absolut necesar în dosarul depus, spre avizare, la Ministerul Culturii.

Nu credem că poate fi emis un punct de vedere global, pertinent, asupra valorii, calității și importanței a – probabil – miilor de studii istorice întocmite și avizate în cei 27 de ani care au trecut de la reluarea activității CNMI și de la intrarea în funcțiune a întregii structuri a acestui tip de studii schițate mai sus. Ele se află, de altfel, cu siguranță, în arhivele ministerului și ale direcțiilor județene de cultură. Ceea ce este însă posibil este să subliniem dublul rol al acestor studii istorico-arhitecturale și să formulăm câteva comentarii asupra acestora.

În primul rând, după cum este și firesc, este caracterul util, necesar, al studiilor istorico-arhitecturale pentru faza de proiectare a intervenției asupra monumentelor sau asupra clădirilor aflate în zonele de protecție ale acestora sau în interiorul zonelor construite protejate. Prin urmare, este un caracter pragmatic, bine orientat, spre punerea în evidență a valorii de ansamblu a clădirii, a calităților sale arhitecturale și urbanistice, a substanței sale culturale care trebuie menținută și accentuată prin intervenția programată. Prin aceste caracteristici, studiul de acest tip se diferențiază considerabil de rezultatul unor cercetări făcute fără această condiționare, concretizate în volume, în studii ample sau articole mai restrânse, întocmite cu unica finalitate de a cunoaște și înțelege o istorie complexă a unei clădiri (și a unui teritoriu urban) aparținând unei anumite perioade date. Din acest punct de vedere, deși sunt totdeauna binevenite informații cât mai consistente și mai numeroase despre o clădire sau alta, ele nu sunt strict necesare unui astfel de scop pragmatic. În cuprinsul câtorva studii istorico-arhitecturale din cele puține la care am avut acces, ocazional, în diferite faze ale avizării lor, se puteau găsi lungi excursuri referitoare la întregul arbore genealogic al familiei proprietarului inițial, la datele istorice extinse asupra unei perioade istorice legate de existența imobilului sau a proprietarilor succesivi, sau orientarea dezvoltării spre aspecte mai puțin importante; în schimb, elementele esențiale privind analiza arhitecturală a clădirii, de unde pot fi desprinse caracteristicile care definesc substanța culturală a acesteia, sunt trecute în planul al doilea, ca și când ar fi informații ne semnificative. Până la urmă, extragerea elementelor esențiale subiectului, dintr-o documentare și dintr-o cantitate mult mai largă de informații, ține de abilitatea autorului, de eficiența acestuia, dar și de cultura profesională personală, care-i permite să fie riguros, dar, în același timp, să sugereze posibile dezvoltări colaterale posibile. Credem că studiile necesare procedurii de clasare pe lista monumentelor istorice pot primi o tratare amplă, erudită (de ce nu ?), care să aducă toate argumentele posibile în favoarea primirii statului juridic de monument.

Pe de altă parte trebuie semnalată rezerva personală serioasă privind existența vreunei evidențe – centralizate sau aflate la direcțiile județene de cultură – a acestor nenumărate studii istorico-arhitecturale întocmite în ultimii 27 de ani. În consecință, nu putem să nu presupunem că, în egală măsură cu foarte multe situații și domenii ale societății noastre contemporane, la întocmirea studiilor se pornește, de fiecare dată (sau aproape de fiecare dată), *de la zero*, în sensul în care fiecare nou studiu istorico-arhitectural, referitor la aceeași clădire, se întocmește fără a se ține cont de alte, posibile, studii similare anterioare. Este foarte adevărat că fiecare proprietar de imobil își poate comanda studiile necesare, precum și proiectul de restaurare oricărei persoane dorește, neexistând totdeauna, în acest fel, vreo legătură în timp cu specialiștii care au intervenit anterior asupra unuia și aceluiași imobil. Situația este valabilă și în cazul comenzilor venite de la instituții ale statului sau ale administrației locale: sistemul licitațiilor (care știm foarte bine, nu este deloc favorabil calității) sau încredințarea directă pot conduce la schimbarea inevitabilă (de cele mai multe ori) a colectivului de specialiști. Existența unei „baze de date”, fie ea și cu acces limitat, a studiilor istorice existente, poate conduce la evitarea repetărilor, a suprapunerilor parțiale a orientării studiului sau chiar la negarea concluziilor celui anterior. Pot apărea opinii diverse, chiar divergente, asupra contextului istoric în care a apărut una sau alta dintre

clădiri sau a contextului urban în care s-au dezvoltat clădirile respective, fapt care poate conduce la concluzii variate și, prin urmare, la aprecieri diferite asupra valorii urbane a clădirii și, până la urmă, asupra substanței culturale a clădirii (a contribuției acesteia la configurarea unui anumit context urban). Nu trebuie însă neglijat celălalt aspect, în cazul reluării studiului asupra aceluiași obiect arhitectural, acela al contribuțiilor noi, a perspectivelor noi, mai moderne, asupra înțelegerii și cunoașterii mai aprofundate a acestuia. Totodată, studiile întocmite cu scopul precis al orientării proiectului de intervenție, pot contribui la completarea informațiilor avute asupra imobilelor înscrise pe lista monumentelor istorice, completând, astfel, referințele, deseori extrem de sumare, asupra multor imobile (poziții) din listă.

În al doilea rând, dincolo de scopul lor precis, operațional, studiile istorico-arhitecturale au un rol considerabil pentru istoria arhitecturii noastre și, în special, a celei urbane, asupra căreia am insistat în aceste rânduri. Subliniem importanța studiilor istorice, ca noutate fundamentală pentru înțelegerea orașului și a arhitecturii sale. Semnalată ca atare, în anii '60-'70 în alte țări (Italia și Franța, de exemplu) arhitectura urbană din România a intrat în atenția specialiștilor și a publicului larg în special după 1990, iar aceste studii istorico-arhitecturale au un rol considerabil în acest sens. Ele se alătură cercetărilor destinate exclusiv scopului științific, din ce în ce mai numeroase și ele. Semnalarea unor clădiri necunoscute până acum, reprezentând exemple semnificative pentru arhitectura perioadei, pentru un autor al acesteia, pentru orașul în care se află, punerea în evidență a calităților spațiilor și decorațiilor interioare ale unor clădiri (știind prea bine că, de cele mai multe ori, valoarea unei clădiri este apreciată exclusiv prin exteriorul ei, respectiv prin prezența sa urbană), valoarea urbană a prezenței unei clădiri sau grup de clădiri pentru definirea caracterului unui teritoriu urban etc., sunt doar câteva dintre aspectele prin care aceste studii pot contribui la îmbogățirea istoriografiei arhitecturii noastre. În egală măsură, eforturile de a înscrie una sau alta dintre clădiri într-una din orientările arhitecturii moderne din România pot atenua pregnantă lipsă de cunoaștere deplină a acestor orientări stilistice ale arhitecturii noastre.

În acest context au fost puse în evidență, de exemplu, prin studii numeroase, interesul și valoarea arhitecturii secolului al XIX-lea, o arhitectură care, în măsură considerabilă, a contribuit la configurarea actuală a părților centrale, vechi, ale orașelor. Dacă până în prezent se poate aprecia cunoașterea mult mai bună a arhitecturii acestei perioade, este foarte posibil ca aceeași lărgire și aprofundare a sferei cunoașterii să se extindă și pentru deceniile interbelice, precum și pentru cele postbelice, pe măsură ce luarea în considerare a valorii multor clădiri aparținând acestor perioade va conduce – sperăm cât mai repede – la conferirea statutului de monument, prin modificarea criteriului „vechimii” din Metodologia de clasare, în sensul acceptării, odată cu trecerea timpului, a limitei de timp pentru care acest criteriu să aibă pondere mai însemnată ca în prezent. Credem că, stimulate de această necesară clasare a valorilor arhitecturale ale ultimelor decenii să conducă la înțelegerea mult mai aprofundată a unei arhitecturi (cea modernă, a perioadei interbelice sau cea modernă a anilor 1960-1970) având caracteristici funcționale și formale mult diferite și care, inevitabil, impun criterii diferite de analiză.

Privite în ansamblul lor studiile istorico-arhitecturale de toate categoriile enumerate mai sus își demonstrează utilitatea evidentă, fiecare pentru scopul care le-a generat și, în același timp, prin contribuția pe care o aduc – sau o pot aduce – la îmbogățirea cunoștințelor noastre despre arhitectura urbană. Cantitatea imensă de informații conținute de studiile istorico-arhitecturale poate fi considerată o parte necesară a patrimoniului construit căruia îi este de fapt dedicată. Însă până la crearea posibilității de acces – fie și limitat – la această mare bază de date și până la publicarea celor mai valoroase studii, acesta rămâne un patrimoniu necunoscut.